

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ
UZUN TEZİ

“SAVAŞIN ÇİZDİĞİ KESKİN SINIRLAR”

Kılavuz Öğretmen: Işıl Çırakoğlu

Öğrencinin Adı: Alp

Öğrencinin Soyadı: Orhon

Diploma Numarası: D11290097

Sözcük Sayısı: 3763

Araştırma Konusu: Halide Edip Adıvar'ın 'Vurun Kahpeye' ve 'Ateşten Gömlek' adlı yapıtlarında yansıtılan tarihsel ve toplumsal gerçeklik içerisinde karakterlerin işlevi

ÖZ (ABSTRACT)

Türkçe A Dersi kapsamında hazırlanan bu tezde, Kurtuluş Savaşı'na tanıklık eden, yazar Halide Edip Adıvar'ın 'Vurun Kahpeye' ve 'Ateşten Gömlek' adlı yapıtlarında yazarın dönemin toplumsal yapısını hangi yönlerden ve nasıl bir tutumla yansıttığı ve bu yapı içerisinde yarattığı roman figürlerine hangi rolleri yüklediği araştırılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılışını, bu süreçte ortaya çıkan düşünce akımlarının yarattığı tartışmaları ve yeni devletin kuruluşunu izleyen bir yazar olarak Halide Edip Adıvar'ın yapıtlarında da bu dönemin tüm gerçeklerini savaş, kültürel farklılıklar, kadının toplumsal içerisindeki konumu gibi hem bireysel hem toplumsal açıdan ele aldığı bilinmektedir. Buna bağlı olarak onun Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye adlı yapıtların savaş izleği çerçevesinde değerlendirildiği bu çalışmada yazarın bir aydın olarak içinde yaşadığı topluma yönelik bakış açısı, yapıtlarında yarattığı karakterlere yükledikleri özellikler çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmada önce yapıtların yansıttıkları tarihsel ve toplumsal gerçeklik belirlenmiş, daha sonra karakterlerin bu gerçeklik içindeki konumları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda büyük toplumsal olayların, insanları kutuplaştırdığı, ayrıştırdığı sonucuna varılmış; yapıtlardaki kutupluluk anlatım tekniğinin ve romantik söylemlerin bunu belirginleştirdiği görülmüştür.

Kelime Sayısı: 160

İÇİNDEKİLER

I.GİRİŞ.....	3
II.GELİŞME	6
II.I. Vurun Kahpeye ve Ateşten Gömlek Adlı Yapıtlarda Tarihsel ve Toplumsal Gerçeklik.....	6
II.II. Vurun Kahpeye ve Ateşten Gömlek Adlı Yapıtlarda Tarihsel ve Toplumsal Gerçeklik İçinde Karakterlerin İşlevi.....	8
III.SONUÇ.....	17
KAYNAKÇA	

Araştırma Konusu: Halide Edip Adıvar'ın 'Vurun Kahpeye' ve 'Ateşten Gömlek' adlı yapıtlarında yansıtılan tarihsel ve toplumsal gerçeklik içerisinde karakterlerin işlevi

I.GİRİŞ

1884 yılında, bir ülkenin son yıllarını yaşadığı sancılı bir dönemde dünyaya gelen Halide Edip Adivar, bu dönemde düşünceleriyle, eylemleriyle öne çıkan tek kadın olması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmiş bir yazar, bir aydındır. Onun, yazdığı öykülerde, romanlarda hatta makalelerinde bu sancılı dönemin izleri görülür. Özellikle romanlarıyla dönemin toplumsal panoramasını çizen Adivar'ın bu çerçevede, yazarlığının ilk ürünlerinden Seviye Talip, Handan gibi romanlarında kadının toplumsal yaşamdaki rolünü sorguladığı, eğitilmiş, bağımsız, sanattan anlayan kadın tipini olumlu yönleriyle işlediği görülür. Yazarın eşiyile birlikte Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katılmasıyla birlikte romanlarının odağı savaş olgusuna kayar. Anadolu'da farklı sınıflardan, görüşlerden kişileri tanımış olan yazar, romanlarına da bu tipleri gerçekçi bir biçimde yaşarken kadının rolünü de unutmayarak kadına toplumsal sorumluluk yüklemeyi de ihmal etmemiştir. Bu teze konu olan Vurun Kahpeye yazarın odak figür olarak eğitilmiş, öğretmen bir kadını seçtiği bir roman olmakla birlikte savaş gerçekliğini de bu öğretmenin yanında ya da karşısında yer alan figürler yaratarak ideolojik boyutuyla çarpıcı bir biçimde işlemiştir. Bir anılar bütünü olarak kurgulanan Ateşten Gömlek adlı yapıtta da işgal dönemi, halkın işgal sırasındaki tepkileri, İstanbul ve Anadolu'daki farklı anlayışlar ve görüşler, birinci tekil kişi ağzından; romanın odak figürü Peyami üzerinden işlenmiştir. Araştırma için bu yapıtların seçilmesinde, savaş durumu içerisindeki Türk halkının, savaşta bizzat yer almış bir kadın yazar tarafından nasıl görüldüğünün ve yansıtıldığının belirlenmesi amacı etkili olmuştur.

Vurun Kahpeye, Milli Mücadele Dönemi'nde idealist, Anadolu gerçekliğiyle tanışmamış, kendinden önce vatanını düşünen genç aydın tipini merkeze alır. Romanın başlarında bu idealizm vurgulanır: “*Toprağınız toprağım, eviniz evim, burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billahi!*” (21) Aliye,

mücadeleci kişiliğini, bir yüzbaşı olan babasının etkisiyle kazanmış; annesinin veremli olması ise ona çalışma azmi aşılamıştır. Anadolu'yu idealizmin hedefi olarak gösteren bir öğretmenini model alan Aliye, kimsenin uğramadığı bir kasabaya yalnız başına gitmekten çekinmemiştir. Gittiği okulda karşısına çıkan ilk insanın siyah sakallı, güven uyandırmayan bir “müdür” figürü olması, Aliye'nin yaşayacağı zorlukların habercisi gibidir. Onun hemen yanında ise kır sakallı güngörmüş bir insan olan Ömer Efendi ise aksine yardımsever bir kişidir ve Ömer Efendi ile eşi Gülsüm, Aliye'nin ve onun dünya görüşünün koruyucusu olarak yerlerini alırlar. Yapıttaki kutupluluğun ilk göstergesi de budur. Aliye, öğretmeni olduğu sınıftaki çocuklar arasında da sınıfsal ayrıma dayalı çatışmayı ilk günlerde görür. İtilen, horlanan, ezilen hep fakir çocuklardır ve Aliye bu haksız düzene savaş açarak zorba bir çocuğu döverek kasabanın ayrıcalıklı sınıfını karşısına alır. Onun derslerinde Türklük bilinci aşılması, ellerinde bayraklarla coşkulu yürüyüşlere katılması, Kuvayi Milliye tarafında olduğunu hissettirmesi kasabada var olan görüş ayrılığının yüzeye çıkmasını kolaylaştırır. Aliye'ye karşı olanlar, tutucu, takıntılı, ısrarlı hatta kimi zaman zorba kişilerdir ve onlar bu tutumlarını, Kuvayi Milliye'ye de yansıtırlar. Aliye'nin bir kadın olarak farklı iki kutbun arzu nesnesi olması da yapıtta çatışma yaratan durumlardandır. Yapıtın sonunda bir Kuvayi Milliye'nin başarısına rağmen, Aliye, dövülerek öldürülür. Bu da kurtuluş mücadelesinin birçok Aliye'nin feda edilmesi sonucu kazanıldığına bir göndermedir. Yapıtta savaş geri plana alınarak toplumsal açıdan sancılı günlerin aydına ve de özellikle de aydın kadına yansımaları öne çıkarılmıştır.

İstanbul'da bir aydının, Peyami'nin anı defteri biçiminde kurgulanan ve on üç bölümden oluşan Ateşten Gömlek adlı yapıtta ise Milli Mücadele döneminin tüm gerçekliği; Mehmet Emin, Ali Kemal gibi gerçek kişilerin de kurguya dahil edilmesiyle işlenmiştir. İngiliz işgali altındaki İstanbul'un acıklı görüntüsünün aktarılmasıyla başlayan yapıtta yazar, Sultanahmet

mitinglerini, vatanseverlerin görüşlerini de yansıtarak, yapıtın altıncı bölümünden itibaren savaş ortamına odaklanır. Konya civarındaki başkaldırı, Sakarya Savaşı gibi tarihsel olayları aktaran yazar, Peyami, Ayşe Binbaşı İhsan gibi roman figürlerin iç monologlarına ve kişilik çözümlerine ayrıntıyla yer vererek vatanseverlik duygusunu aşlamaya çalışır. Vurun Kahpeye adlı yapıtında Aliye'nin başına gelen felâketleri bu romanda da görmek mümkündür. Romanda Sakarya Savaşı sırasında Ayşe ile Peyami'nin şehit düşmesi, Peyami'nin başından ve bacaklarından yararlanarak kısa süre sonra ölmesi yine savaşın yarattığı yıkımları yansıtmak içindir.

Vurun Kahpeye ve Ateşten Gömlek adlı yapıtlarında yazar, asker, öğretmen gibi bilinçli, mücadeleci, vatansever kişilerin karşısına ülkenin durumundan, kurtuluş mücadelesinden habersiz, cahil, kendini kurtarmaktan başka düşüncesi olmayan kimi zaman tutucu kimi zaman var olan durumunu korumaya odaklı kişiler yerleştirerek kutupluluk oluşturmuştur. Yapıtlarda kazanan mücadele olsa da mücadelenin savunucusu karakterler hep kaybetmişler, bedel ödemişlerdir. Bu, toplumun cehaletinin ve bazı değerlere hazır olmayışının bir sonucudur. Bunun altında da yıllarca kendi haline bırakılmış olmaları yatmaktadır. İşte bu açıdan öncelikle, yapıtlarda tarihsel ve toplumsal gerçekliğin nasıl yansıtıldığını, sonra da bu yapı içerisindeki insan gerçeğini ele almak gerekmektedir.

II. I. VURUN KAHPEYE VE ATEŞTEN GÖMLEK ADLI YAPITLARDA TARİHSEL VE TOPLUMSAL GERÇEKLIK

Vurun Kahpeye adlı yapıtta, en önemli sosyal gerçeklik Yunan işgalidir. Bu işgal, savaş ve bunu ortaya çıkaran koşullar konusunda farklı duyarlılıklara sahip kasaba halkını derinden etkilemiştir. Kuvayi Milliye'nin Yunanlılarla çarpışmasının kasaba halkını ikiye ayırmıştır. Kasabada kimsenin Yunanlıları istemediği açıktır; ancak halkın bir bölümü Kuvayi Milliye'yi de aynı derecede istememektedir. Vurun Kahpeye'de siyasi gelişmelere çok az yer verilmektedir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği gün, Tosun Bey'in çete kurup dağa çıktığından ve Türk ordusunun Afyon'a zaferle girdiğinden söz edilmektedir.

Ateşten Gömlek ise, I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden Sakarya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemi anlatmaktadır. Yapıtta ele alınan savaşla ilgili siyasi konular şunlardır: İstanbul'un ve İzmir'in işgalinin halk üzerindeki etkisi ve İzmir'in işgali ile ilgili düzenlenen mitingler, Ermeni soykırımıyla suçlanan Türklerin tutumu; Birinci İnönü, İkinci İnönü ve Kütahya Savaşı; savaşta yer alan kahraman kadınlar... I. Dünya Savaşı'nın sonunda yapılan 31 Ekim 1918 tarihli mütarekeden birkaç gün sonra Peyami arkadaşlarıyla İstanbul'un sokaklarını dolaşırken savaştan bıkan halkın niçin sevinmediğini anlamaya çalışır. Halk *“harpte akan bîhûde kanları mı, yoksa Mütarekenin İstanbul'da karıştıracığı, saçacağı, dahili çirkefi, deşilecek eski kokmuş yaraların akıtacağı cerahati mi düşünüyor?”*(32) Mütarekenin hemen ardından Türkler, Ermeni soykırımıyla suçlanır. *“Ermeni kitalini yapan ve medeniyet düşmanı Almanlarla teşriki mesai eden medeniyet düşmanları bizdik.”*(35) 1915'de gerçekleştiği söylenen Ermeni soykırımı, günümüzde de ulusal ve uluslararası düzeyde hâlâ tartışılan bir konudur. Halide Edip Adivar “Ateşten Gömlek”de Türk Ulusu'nun bu konuda masum olduğunu kanıtlamak için gençlerin izlediği yolu Peyami'nin ağzından

şöyle dile getirir: “*Gazeteler, risaleler, makaleler neşredecek, tercüme edip Avrupa’ya gönderecektik, sonra da Türk gençliği bunu İstanbul’a giren ecnebilere anlatacaktı*”(35) Peyami birkaç yıl sonra yaptıklarını çocukça bulur; çünkü Avrupa basını onların yazdıklarını basmamaktadır. Halide Edip Adivar, Ermeni soykırımına karşı Türk gençliğinin birlik olma ruhunun, kendimize inanma gücünün Kurtuluş Savaşı için güç verdiğini Peyami’nin ağzından şöyle dillendirir: “*İstiklâl Harbi’nde çektiklerimizi çekmek ihtiyari bir şahadete atılmak için en evvel kendimize inanmaya muhtaçtık*”(37) Böylece Ermeni soykırımını haberinin daha çok Türk gençliğini birleştirdiği üzerinde durulmaktadır.

Yapıtta İstanbul’un konaklarında yapılan toplantılardan da söz edilir. Bunlardan biri Salime Hanım’ın yürüttüğü toplantılardır. Salime Hanım, “*İttihâdci düşmanıdır*”(38) İngiliz dostudur. Türklerin ancak İngiliz mandası ile kurtulacağına inanmaktadır. Kadınların da savaşta rol almasını gerektiğini savunmaktadır ve onları harekete geçirmektedir. Yapıtta ayrıca 6 Haziran 1919’da Sultanahmet Meydanı’nda yapılan büyük miting de uzun uzun anlatılmaktadır. Bu mitingin üzerindeki etkisini Peyami, “*Yüz bin insan mucize gibi vücutlarından, vücutlarının bin bir alakasından çözülmüş bir oluvermişlerdi*”(50) sözleriyle dile getirmiştir. Mitingde Yunanlılar tarafından kocası parçalanan, oğlu öldüren Ayşe’yi çevresindekiler saygıyla sarmışlardır. İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kurulmasından söz edilmektedir ve bu cemiyetin kurulmasıyla birlikte İstanbul’dan “*Cemal başta olmak üzere on zabıt ceplerinde yüzer lira ile meçhule, ölüme gittiler.*”(Adivar,66)Yapıtta Çerkezlerin bir kısmının Kurtuluş Savaşı’nda Padişah’ın yanında yer almasına duydukları öfke de yansıtılır. Şimdiye dek Çerkezler, Türk halkıyla beraber birçok fedakârlıkta bulunurken kimi Türklerin karşı tarafta olması gibi onlardan da saf değiştirenlerin olduğundan söz edilmektedir. Peyami Çerkezler için “*Şimalî Kafkas’ın kartal tepeleri üstünde bu güzel kardeşlerimiz vatanlarını kurarken istedim ki benim de onlar için akıtacak kanım, dövüşecek*

bir tek sağlam kolum olsun”(129) diyerek onların bağımsızlığından yana olduğunu belirtmektedir.

II.II VURUN KAHPEYE VE ATEŞTEN GÖMLEK ADLI YAPITLARDA TARİHSEL VE TOPLUMSAL GERÇEKLIK İÇERİSİNDE KARAKTERLERİN İŞLEVLERİ

Kurtuluş Savaşı’nda halk, sadece başka devletlerin işgal ettiği toprakları geri almaya çalışmamış aynı zamanda kendi içindeki çatışmalarla da savaşmıştır. ‘Vurun Kahpeye’ adlı yapıtta, bir öğretmen olarak bir kasabaya gelen Aliye’nin, halkın çıkarıcı, yobaz ve yenilik düşmanı insanlarla olan mücadelesi anlatılmaktadır. Vurun Kahpeye yapıtının odak figürü Aliye, genç, yeni mezun olmuş bir öğretmendir. Kimsenin gitmek istemediği bir kasabada öğretmenlik yapmaya gönüllü olmuştur. Aliye’nin gittiği kasabadaki halkın cahilliği, Aliye’nin dedikodusunu yapmaları ve onu ötekileştirmeleri, Aliye ile kasabalıların iki ayrı kutupta olmalarına neden olmuştur. Vurun Kahpeye adlı yapıt, iki farklı kutupta bulunan insanların birbirleri arasındaki gerginlikler üzerine kuruludur. Bu kahramanların bağımsızlıkla ilgili mücadeleleri ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili fikirleri de buldukları kutuplarla paraleldir. Aliye’ye gittiği kasabada evini açan Ömer Bey ve Gülsüm Hala yapıtta, Aliye ile aynı kutupta sayılabilecek insanlardandır. Yapıtta mücadelecı, vatansever, aydın figürlerin karşısında yobaz, gerici figürler yer almaktadır.

Yapıtta odak figür olan öğretmen Aliye figürü, kasabada öncelikle Gülsüm Hala ve Ömer Efendi ile tanışmıştır. Gülsüm Hala, beş vakit namazını kılan, Yunanlılardan kurtulmak için elinden sadece dua etmek gelen, toplumdaki inançlı insanları simgeleyen, yaşlı bir kadındır. Aliye’yi ölen kızının yerine koyduğundan dolayı, ona anne şefkatiyle yaklaşmıştır. Ömer Efendi, içinde buldukları koşulların olumsuzluğu konusunda farkındalık sahibi, eşine göre daha bilinçli bir insandır. Kuvayi Milliye’yi desteklemekte ve kasabadaki aydın insanı

simgelemektedir. Bu yönüyle dikkat çektiği için bir süre sonra Yunanlılar tarafından tutuklanarak Atina'ya sürgüne gönderilmiştir. Aliye Öğretmen, kendisine şefkatle yaklaşan bu aile sayesinde kasabada kendini ilk zamanlarda güvende hissetmiştir. Onun kasabada güven duyduğu bir diğer roman figürü, ilk karşılaşmasında etkilendiği, Kurtuluş Savaşına kendi çetesiyle destek veren genç bir Kuvayi Milliye'ci olan Tosun Bey'dir. Yunanlıların İzmir'e girdiği gün o da kendi çetesiyle dağa çıkıp Yunanlılarla çatışmaya başlamıştır. Yunanlılara karşı derin bir öfke beslemektedir. Kasabalardaki ağalar, Tosun Bey gelince onu şikâyet edeceklerini söyleyerek, birbirlerini tehdit etmişleri, Tosun Bey, Yunanlılara destek çıkanları asla affedememiştir. Yunanlılara destek çıkanları öğrendiğinde ise onları idam etmekte yolunu seçmiştir. Bu yönünden Tosun Bey, toplumdaki adaleti ve adalet sistemini sembolize etmektedir. Tosun Bey, Aliye ile tanışmadan önce hiçbir kadınla yakınlık kurmamıştır. Tosun Bey ile Aliye karşılaşır karşılaşmaz âşık olsalar da Tosun Bey, vatan mücadelesini, Aliye'ye duyduğu aşktan önde tutmuştur. Tosun Bey'i kendine örnek alan, yoksul, babasız ama cesur bir çocuk olan Durmuş da hem Kuvayi Miliye'yi hem Aliye'yi destekleyen figürlerdendir. Aliye'nin öğrencisi olan Durmuş, Aliye'ye yardımcı olmak için kendisini tehlikeye atmaktan bir an bile çekinmemiş, Aliye ile ilgilenmek için Yunanlı nöbetçileri bile atlatarak Aliye'nin evine gitmiştir. Aliye, Tosun Bey, Durmuş, Ömer Bey ve eşi savaşta ülkenin düşmanlardan kurtuluşunu savunan, milliyetçi karakterlerdir ve aynı kutupta bulunmaktadırlar. Bu karakterle karşı kutupta bulunan karakterler de bulunmaktadır. Hacı Fettah Efendi, yapıtta toplumdaki bağnazlığı ve yobazlığı sembolize etmektedir. Dini kullanarak insanları kışkırtan, milli mücadeleye karşı duran bir adamdır. Aliye'nin yapıtın sonunda canice öldürülmesindeki baş sorumlu kişidir. Aliye'nin, Yunan kumandanı Damyanos ile Rumca konuşması üzerine *“demek bu, çarşaf giymiş bir gâvur kızıydı, herhalde gâvurca söylediği için bir gâvur karısı kadar mekruhtu”*(47) diye düşünecek kadar cahil, bağnaz ve yobazdır. Hacı Fettah Efendi'ye göre Aliye'nin yüzünde peçe olmaması onun

namussuz olduğunu göstermektedir. “*Namumlu olsa yüzü açık gezer miydi?*”(47) Ona göre şarkı söylemek de büyük bir günahdır. Öğrencilerle marşlar söyleyerek caddelerde dolaşan Aliye’yi göstererek şöyle demiştir: “*Müslümanların kalbini fesata vermek için şarkı söyleyerek dolaşiyor*”(45) Türk aydını erkeklerin, bıyıklarını kesmesi, kravat takmaları, yakalı gömlek giymeleri gibi biçimsel özelliklerle uğraşan Hacı Fettah Efendi, yobazları Kuvayi Milliye’ye düşman etmekten de geri durmamıştır. Tüm bunlar, Hacı Fettah Efendi’nin temsil ettiği, kendince yorumladığı İslam dininin kendisine az veya çok benzemeyeni dışlamak için, başka bir deyişle ötekileştirmek, yargılamak hatta cezalandırmak üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Hacı Fettah Efendi, halkın cahilliğinden yararlanarak dini, kendi çıkarlarını yerine getirmek için kullanan, halka seslenebilmesi ve etkileyici konuşabilmesiyle kendi arzularını gerçekleştirebilen bir karakterdir. Kuvayi Milliye’nin halkı kurtaracağına inanmamaktadır. Bu yüzden de kasabaya Yunanlılar girerse onların yanında yer alacaktır ki daha sonra Yunanlıları kasabaya, kendisi çağırmıştır. Onlarla işbirliği yapmaktan, vatan haini sayılmaktan asla çekinmez ve Kuvayi Milliye’ciler, kasabaya geldiklerinde de hemen onların yanında yer alarak, saf değiştirirler. Bu da Hacı Fettah Efendi’nin kendi çıkarlarını her zaman ön plana koyduğu hatta gerektiğinde kendisini kurtarabilmek için saf değiştirebileceğini göstermektedir. Aliye’nin ölümünden bir ay sonra yaptıklarından dolayı İstiklal Mahkemesi tarafından Uzun Hüseyin Efendi ile birlikte idam edilir. Hacı Fettah Efendi kadar güçlü bir kişiliğe sahip olmamakla birlikte eşraftan olduğu için kasaba halkı üzerine yaptırım uygulayabilen bir diğer roman figürü Kantarcıların Hüseyin Efendi’dir. Hüseyin Efendi, savaşla ve Kuvayi Milliye’ye dair fazla bir bilgi sahibi olmamasına rağmen, çıkarıcılığı yüzünden işine geldiği gibi davranmaktadır. Onun Kuvayi Milliye’ye ve buna inanan Aliye’ye düşmanlığının altında yatan, Aliye’ye aşık olan büyük oğlu Uzun Hüseyin Efendi’nin bu aşkına karşılık bulamamasıdır. Ayrıca Hüseyin Efendi, Aliye’nin öğrencisi olan küçük oğlunun da öğretmeninden olumsuz etkilediğine inanmaktadır.

Bununla birlikte, büyük oğlunun ahlak çelişkisini de görmezden gelmektedir. Uzun Hüseyin Efendi, İstanbul'da hukuk fakültesinde bir süre okumuş, eğitilmiş bir kişi olmakla birlikte evli olduğu halde Aliye ile evlenme isteği içerisindeydi. Bu da toplumda aile kurumunun sağlam olmadığını ve ahlak olgusunun gelişmediğini göstermektedir. Aliye ise onun diğer evlenme tekliflerini kabul etmediği gibi bunu da kabul etmez. Tosun Bey'in Yunanlılara karşı yapacağı saldırıyı haber vermek için Hacı Fettah Efendi ile Yunan karargâhına gitmiştir. Onun Damyanos'dan tek isteği kasabaya geldiklerinde Aliye'ye dokunmaması ve onu kendisine vermesidir. Damyanos, bu isteği kabul etmiştir. Kasabaya Yunanlılar geldiğinde Uzun Hüseyin Efendi, Aliye'nin evine gitmiştir ve onu kurtaracağını söylemiştir. Aliye onunla gelmeyi kabul etmez. Uzun Hüseyin Efendi en çok Damyanos'un Aliye'yi görünce çok beğenip verdiği sözünden vazgeçmesinden korkmaktadır. Ömer Efendi Yunanlar tarafından ikinci kez tutuklanınca Aliye, babasının idam edilmesini engellesin diye Uzun Hüseyin Efendi'nin evine gitmiştir. Uzun Hüseyin Efendi, Aliye'yi, nasıl olsa kendisinin olacağı düşüncesiyle taciz etmiştir. Aliye, Uzun Hüseyin Efendi'yi öyle bir itmiştir ki adam kafasını vurmuştur. Aliye, kendini, Damyanos ile Uzun Hüseyin Efendi arasında kalmış çaresiz biri olarak görmektedir. Damyanos ise kasabayı işgal eden Yunan komutanıdır. İçkiye ve kadınlara düşkün, Yunanistan'ın sayılı zenginlerinden biridir. Aliye'ye âşık olur ve Aliye'yi elde etmek için çok uğraş verir. Ömer Bey'i tutuklatır, onu Yunanistan'a sürgüne gönderir. Kuvayi Milliye, kasabaya geldiğinde Aliye'yi bulmaya çalışır. Onu bulamayınca kaçıp gitmiştir. Onun Aliye'ye aşkı, Uzun Hüseyin Efendi'nin aşkından çok daha temizdir. Görülebileceği üzere kasaba ortamındaki erkekleri bir görüşün yanında ya da karşısında olmaya iten neden, savaş konusundaki farkındalıklarından, bilinçli yönelimlerinden çok, güçlü, eğitilmiş ve farklı bir kadın figürü olan Aliye'ye karşı tutumlarıdır. Özgür, aydın ve kendi kararlarının peşinden giden bir kadına henüz hazır olmayan kasaba halkı, genellikle onun simgelediği değerlere de karşı durmayı tercih etmişlerdir.

Kasabada Kuvayi Milliye yanlısı ya da karşıtı olmaktan çok uzak, kendi halinde yaşayıp giden, savaşın getirdiği yıkımı bizzat yaşam koşullarında hisseden karakterler de söz konusudur. Bunlardan en önemlisi Bakkal Salim'in karısı'dır. Salim'in karısı, güzel, dul, ve cahil bir kadındır. Aliye onu camideki bir mevlitte görür. Kasabadaki kadınlar mevlitte şeker dağıtılırken müezzinin ona şeker vermesine izin vermezler. Aliye onun dışlanmasını kabul etmez ve ona şeker verip, onun da herkes gibi toplumun bir parçası olduğunu göstermek ister. Bu kadın, Yunanlılar gelince tamamen kötü yola düşer ve toplumda 'kötü kadın' olarak anılan kişilerden biri haline gelir. Onun savaşta durduğu yer, bir tarafta olmaksızın çok "öteki" kadın olmaktır. Ayrıca bu karakter, toplumda kadının yerini ve değerini göstermektedir.

Ateşten Gömlek adlı yapıtta da Vurun Kahpeye'deki gibi, vatanını koruyan ve mücadeleyi düşünen insanlar olduğu gibi ulusal mücadelenin karşısında olanlar da vardır. Geçmişte olmuş bir olayın anlatıldığı bu yapıtta geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Yapıt ana karakter Peyami'nin ağzından anlatılmaktadır. Ayrıca kutupluluk ilkesi ile insanlar ikiye ayrılmıştır: Milli Mücadele'ye destek verenler ve Milli Mücadele'ye karşı olanlar. Kutupluluk ilkesi ve geri dönüş tekniğinin dışında da leitemotive tekniği kullanılmıştır. Yapıtta boyunca tekrarlanan ve aynı zamanda yapıtın adı olan 'Ateşten Gömlek' sözü savaş sırasında çekilen sıkıntıları ve savaştaki ağır sorumlulukları sembolize etmektedir. Yapıt boyunca tekrarlanmasının nedeni bu sözün vurgulanmak istenmesidir. Ayrıca roman boyunca yapılan betimlemeler, savaş alanlarını yansıtırken, aynı zamanda savaş alanlarının ve çevrenin karakterler üzerinde bıraktığı etkileri de göstermektedir.

Peyami, bir Hariciye memurudur. Toplumdaki zengin ve seçkin kesimi simgelemektedir. Savaşların bir anlamı olmadığını ve saçma olduklarını düşünmektedir. Savaş, duygusal anlamda da onu etkilememiştir. Peyami'nin milliyetçilik duygularının yoğunlaşması Ayşe'ye

olan duygularının ortaya çıkmasıyla eşzamanlıdır. Ayşe'nin bir gün İngiliz muhabirine kafa tutması üzerine salondaki tüm erkekler, Ayşe'ye sonuna kadar savaşacaklarına dair yemin etmişlerdir. Peyami salona girdiğinde bu manzarayı görünce işi şakaya vurmuştur ama savaşmak için, içinden yemin etmiştir ve yeminini de tutmuştur. Asker arkadaşları onu milliyetçi duyarlılığı zayıf, hanım evladı biri olarak görürken iki bacağına Sakarya Savaşı'nda kaybetmiştir. O iki bacağına kaybettiğinde İhsan da Cemal de Ayşe de çoktan ölmüştür. Onun cesaretini ve bu vatan için yaptıklarını görememişlerdir. Yapıtta karakter olarak en çok değişen aynı zamanda olayların anlatıcısı olan Peyami'dir. Romanda Peyami'nin amcasının oğlu olarak yerini alan Cemal de, ağabeyi olduğu Ayşe'nin arkasında duran karakterlerdendir. I. Dünya Savaşı'nda subaylık yapmış, dünyanın birçok yerini dolaşmıştır. Cemal, cumhuriyetçidir ve vatan mücadelesi için elinden geleni yapmaya hazırdır. İş olan askerliğe çok bağlıdır ve yapıtın sonunda da şehit olur. İzmir'in işgali sırasında Ayşe'nin başına gelenleri öğrendiğinde Ayşe'ye çok üzölmekle birlikte Ayşe'nin Yunanlılar tarafından tecavüze uğrayıp uğramadığı ile ilgili de büyük bir endişe yaşar. Kendi kendisine Ayşe'nin böyle bir şeye asla izin vermeyeceğini söyler. Başka bir deyişle Ayşe'nin böyle bir durumda kalmaktansa intihar edeceğini söylemeye çalışır. Bu olay, toplumdaki ahlak anlayışını ve namus kavramına nasıl bakıldığını da gösteren bir durumdur. Cemal, Ayşe tecavüze uğramışsa içten içe yaşamaması gerektiğini düşünmektedir. Romanda vatansever ve mücadeleci bir diğer karakter, Cemal'in arkadaşı, Şişli'de kibar ve köklü bir ailenin çocuğu olan İhsan'dır. O da Cemal gibi subaydır ve Cemal'in arkadaşıdır. İhsan'ın Ayşe'ye aşkı ve İzmir'in kurtuluşunu sağlama isteğı aynı derecededir. İhsan, sadece savaşı kazanmayı değil, daha sonrasını da düşünür. Halkın bilinçlenmesi için mücadele etmek ister. Ancak buna ömrü yetmez ve Karadağ'da şehit olur.

Ateşten Gömlek adlı yapıtta da Vurun Kahpeye'de de güçlü, belirli yönleriyle sivrilen odak kadın figürlerin arkasında duran onurlu erkek figürler söz konusudur. Cephede yaralanması

nedeniyle Ayşe ile tanışan Albay Haşmet Bey bu kişilerden bir diğeridir. Ayşe'nin kendisine özenle bakması, dik duruşu onu etkilemiş olmasına rağmen bu ilişki İhsan'ın kıskançlığı nedeniyle kesintiye uğramıştır. Ayşe'nin bir evlat gibi sevdiği Ahmed Rıfkı da onu destekleyen karakterlerdendir. Ayşe, Eskişehir'e gitmek üzereyken Ahmed Rıfkı'nın şehit olduğunu duymuş, cenazesini kaldırmak için, yolculuğunu ertelemiştir.

Bu iki romanda da kadın karakterler çok önemlidir. Bu nedenle bunların kendi aralarında karşılaştırılması yapılmıştır. Aliye, 'Vurun Kahpeye' romanın başkişisi; Ayşe ise 'Ateşten Gömlek' romanının başkişisidir. 'Vurun Kahpeye'de Bakkal Salim'in karısı, 'Ateşten Gömlek'te Kezban ise "öteki" kadın karakterlerdir.

Bu kadın karakterlerin aile yapıları birbirlerinden çok farklıdır. Aliye, Suriye'de kaybolmuş bir yüzbaşı ile verimli bir kadının çocuğudur. Cesaretini babasından, narinliğini annesinden almıştır. Ayşe, İzmir'in zengin ailelerinden birine mensuptur. Kocasını ve oğlunu Yunanlılar katletmiştir. Hayatla mücadele eden cesur bir karakterdir. Kezban'nın babası savaşta ölmüş kimsesiz çok genç bir kadındır.

Ayrıca bu karakterlerin eğitim düzeyleri de birbirinden farklıdır. Aliye, bulunduğu yerdeki en aydın kadındır. Rumca bilmektedir ve Rumca bildiği için Hacı Fettah Efendi'ye göre gâvurdur. Ayşe, bulunduğu yerdeki aydın kadınlardan biridir. İyi bir dil eğitimi vardır. Fransızca konuşabilmektedir.

Kezban, cahil bir kadındır. İyi bir eğitimi bulunmamaktadır. En önemli özellikleri de savaşa karşı olan tutumlarıdır. Karakterlerin savaşa karşı olan tutumları, yapıtlardaki, karakterlerin kişiliklerini belirginleştiren bir noktaldan biridir. Aliye, çocukların milliyetçi duygularını harekete geçirir. Çocukları caddelerde milli marşlar söyleterek dolaştırır. Ayşe, çevresindeki erkekleri savaşa katılmaları için teşvik etmektedir. Kezban savaşa etkin olarak katılmayı ve ulusal mücadeleye bir katkıda bulunmak istemektedir. Bu da kadınların da savaşta bir yer

edinmek istemeleri ve toplumdaki yerlerinden memnun olmadıklarını ve kendilerini kanıtlama arzuları olduğunu göstermektedir.

‘Vurun Kahpeye’ adlı yapıtta Kurtuluş Savaşı bitmiştir. ‘Ateşten Gömlek’te ise savaş hâlâ devam etmektedir. ‘Ateşten Gömlek’te İhsan, Cemal ve Ayşe’nin öldüğünü okura, Peyami, anlatıcı kişi rolüyle söylemektedir. Okur, romanın sonunda Peyami’nin de öldüğünü öğrenmektedir. Bu bağlamda ‘Ateşten Gömlek’te dört önemli karakter, vatan uğruna ölmüşken ‘Vurun Kahpeye’de de, halkın bağnazlığı ve yobazlığı başkışının ölümüne sebep olur. ‘Vurun Kahpeye’ yapıtındaki Tosun Bey en çok ‘Ateşten Gömlek’ adlı yapıttaki İhsan Bey’e benzemektedir. Her ikisi de güçlü kuvvetli, vatanları için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalışan liderlerdir. Çoğunlukla vatan aşkları, bireysel aşklarının önündedir. Her ikisinin de savaştan sonraki amacı halkın aydınlanmasını sağlamaktır. İhsan Bey’in ömrü buna yetmez; ancak Tosun Bey, romanın sonunda bunu gerçekleştirme mücadelesine başlamıştır. Tosun Bey, namus konusundaki düşünceleriyle de Cemal ile benzeşmektedir. Cemal’in Yunan saldırısında Ayşe’nin tecavüze uğrayıp uğramadığı ile ilgili kaygılarının benzerini o da yaşamıştır. Aliye’nin Damyanos’un yanına gittiğini öğrendiğinde aklında bir kuşku oluşmuştur; ancak Aliye onun kuşkularını ortadan kaldırmıştır.

Yapıtta kimi gerçek siyasi kişilerden de söz edilir. Örneğin Peyami Bey’in annesinin konağına sık sık gelen Salime Hanım, gerçek bir tarihi kişi olup olmadığı, bilinmez ama Salime Hanım’ın yazılarından etkilendiği Gazeteci Ali Kemal Bey, o zamanlar gerçekten yaşamış siyasi bir kimliktir. Ali Kemal, yapıtta da dipnot olarak belirtildiği gibi, Milli Mücadele karşıtı yazılar yazan bir gazetecidir. 1922’de İzmit’te linç edilmiştir. Romanda adı geçen diğer bir kişi de Peyami’nin İstanbul mitinginde gördüğü Mehmet Emin Yurdakul’dur. Mehmet Emin Yurdakul, vatansever bir şairdir. Ayrıca yapıtta göz doktoru Esat Paşa’nın İstanbul’un işgali

sirasında gözaltına alındığından söz edilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkisinden dolayı Malta'ya sürgün edilmiştir. Bu savaş sadece erkeklerin değil, kadınların hatta kimi zamanda çocukların savaşıdır.

III. SONUÇ

Türk Edebiyatı Tarihçilerinin “Milli Mücadele Dönemi” olarak adlandırdığı dönemde yazılan ‘Vurun Kahpeye’ ve ‘Ateşten Gömlek’ yapıtlarında yaratılan kahramanlar ile Halide Edip Adıvar’ın, okurundan savaşa katılmasını, savaş sonrası ise halkı eğitime sorumluluğunu hissetmesini istediği söylenebilir.

Vurun Kahpeye’nin kadın odak figürü Aliye’nin asıl savaşı bağınazlıkla ve yobazlıklayken çevresindeki erkekler ona karşı çok yoğun duygular beslemektedirler. Bu tür duygular, Aliye’yi hiç ilgilendirmez, çünkü o, sadece bir adamı, Tosun Bey’i sevmektedir. Kasabanın cahilliğinin farkındadır; ancak gönüllü olarak öğretmen geldiği kasabadaki halka her koşulda yardımcı olmaya çalışmaktadır. Kuvayi Milliye ruhunu hissetmeleri, içlerinde vatan aşkının oluşması için uğraşmaktadır. Milli mücadelenin başarıya uğraşması için elinden geleni yapmaktadır. Ateşten Gömlek’in kadın karakteri Ayşe ise bir an önce İzmir’in kurtulduğunu görmek istemektedir. Bu nedenle Ayşe çevresindeki tüm erkeklerin yüreğini vatan sevgisiyle doldurmak istemektedir. Hatta öyle bir an gelir ki I. Dünya Savaşı’nda hiçbir şey hissetmeyen, çevresindekilerce hanım evladı olarak görülen Peyami’nin bile savaşta bacaklarını kaybedecek kadar cesurca savaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle bu iki yapıttaki kadın karakterlerin her ikisi için de çevrelerindeki derinden etkileyebilen, aydın, bilinçli kadınlar denilebilir. Her ikisinin bir ortak özelliği de yapıtın sonunda öldürülmeleridir. Aliye bağınazlığın kurbanı olurken, Ayşe vatan mücadelesi yolunda şehit olur. Kadınlar, ulusal mücadele yolunda kendi yaşamlarından fedakârlık etmelerine rağmen, inandıkları yoldan asla geri dönmemişlerdir.

Tosun Bey ve İhsan Bey ise bu yapıtlardaki kahramanlığı ve yiğitliği sembolize etmektedir. Tosun Bey, bacaklarını kaybetmiştir, İhsan Bey ise hayatını... Ateşten Gömlek’deki, Peyami, savaşları saçma bulmasına rağmen ve çevresinde narin ve hassas olarak anılmasına rağmen Kurtuluş Savaşı’nın son savaşı olan Sakarya Savaşı’nda yer almıştır ve ulusal mücadele

uğruna bacaklarını kaybetmiş bir gençtir. Sonradan savaşın ciddiyetini kavrayan bu karakter, toplumda, savaşla ilgili sonradan bilinçlenen ve bu mücadeleye bir şekilde katkı sağlamaya çalışan, cesur kişileri sembolize etmektedir.

Kurtuluş Savaşı'na destek veren bu karakterlerin yanı sıra, Kurtuluş Savaşı'nı olumsuz olarak değerlendirip, savaşın zafere ulaşmasına engel olmak isteyen karakterler de bulunmaktadır. Hacı Fettah Efendi, toplumdaki bağınazlığı, yobazlığı ve din gibi toplumsal unsurları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bencil insanları sembolize etmektedir. Uzun Hüseyin Efendi ise gene toplumdaki bencil insanları sembolize etmekle birlikte, toplumda aile kurumunun zayıf olmasını ve aynı zamanda tutkulara ve isteklere hakim olamama ve toplumdaki ahlakın zayıflığını sembolize etmektedir. Mehmet Çavuş, savaşta tarafların yer değiştirebileceğini; Salime Hanım, vatanın kurtuluşuna dönük insanların farklı çözüm yolları olabileceği iletisini vermektedirler.

Kezban, bir genç kızın sevgi açlığının, kimsesizliğinin gördüğü küçük bir güler yüzle nasıl bir aşka dönüşebileceğini ve toplumdaki kadınların kendilerini kanıtlama arzularını ve savaş gibi büyük olayda da yer alma isteklerini göstermektedir; Bakkal Salim'in karısı ise toplumun itelediği kadınların kimi zaman toplumun ataerkil yapısından dolayı heba olabileceklerini göstermektedirler.

Tüm bunlardan yola çıkarak Vurun Kahpeye bağınazlıkla mücadele etmenin kolay olmadığını ama gerekli olduğunu; Ateşten Gömlek ise o ateşten gömleği giymenin cesaret istese de yapılabileceğini göstermektedir, denilebilir. Ayrıca eski bir devletin küllerinden, yeni bir devlet kurulurken, birçok zorlukla karşılaşılabilir, fakat yapılması gereken, bütün bu zorluklar karşısında, mücadele yolunda durmaksızın ilerlemektir.

KAYNAKÇA

Adıvar, Halide Edip (2014) *Ateşten Gömlek*. (27. Basım). İstanbul: Can Yayınları.

Adıvar, Halide Edip (2014) *Vurun Kahpeye*. (11. Basım). İstanbul: Can Yayınları.